

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű **közlemények** a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

 Azon t. lappártolókat, kiknek szeptember hó végével jár le előfizetésök, ennek megújítására kéri
S z e r k.

A modernismus vezéreinek meghasonlása.

Vitia dissident, Seneca.

A hol a véges alanynak absolut korlátlanyságot biztosítanak: ott nem kerülhető ki a korlátlan alany egyéni minőségének korlátlan öntevése sem.

Az antichristianismus tehát ott veszi fel a meghasonlás elemeit, a hol kezdődik. Együtt kezdi az étellel a halált.

Imanens meghasonlásával eleve jelzi, hogy átmenet lehet csupán, állapot soha.

Nagy vizsgálatásunkra szolgál jelezni, miként a modern tudomány korifeusai mindent elkövetnek, hogy egymást lerontsák.

Vitia dissident.

Mill Stuart pessimistikus természet-nézetével neki fordul Strauss Dávid universuma bölcsességének és jóságának; mert ő sajátos álláspontján nem lát többet a természetben, mint a mélabus Dante látott akkor, midőn így kiáltott fel: „Natura fera madre.“ Mindazon dolgokat, melyekért a gonosztevőket bebörtönözik, vagy éppen felakasztják, a természet Mill szerint a legnagyobb arcátlansággal naponként véghez viszi. Karóba veri, kerékbe töri, halomra égeti, kövezi, vagy tömegesen fojtja vízbe az embereket, bűnösöket, ártatlanokat különbség nélkül. Nero, Domitian csak hitvány tanoncza a kegyetlenségben. Nem ismer sem irgalmat, sem kegyelmet. Egyetlen orkánja egy év reményeit teszi tönkre. Sásák, áradások, egész vidékeket pusztítanak el. Csekély vegytani változás az ehető gyökerekben, gumókban éhhalált képes hozni egész megyékre. Kalóz gyanánt rabolja el a vizeken a gazdagok kincseit, s a szegények életét.

Miután Strauss bölcs universumát így lehordta Mill, akkor neki fordul az Istennek, s azt állítja: ha Isten min-

dent tehet, a mit akar, akkor akarója a nyomornak, melyet nem gátol.

Ime a modernek Isten egyenes beavatkozását az emberiség történelmébe, a mi tulajdonképen nem volna soha egyéb, mint a normalis életfolyamnak helyreállítása, a történelem átlukasztásának csufolják, s ha nem avatkozik be, a nyomor bűnrészesévé teszik. Csak az a kérdés még: vajjon a fizikai csapások, habár nyomornak okozói lehetnek, valóban önmagokban roszak-é? A hollandi tengerárasok is csapások voltak, de az erély, melyet a hollandokban támasztott, az emberiség dicsősége lett, az embert kényszerítette kifejteni lappangó erejét. Vajjon minden csapás nem egy-egy hatalmas lökés-e az ember felébresztésére?

Az opimista Strauss ellenben avval vádolja a keresztyénséget, hogy nem ápolja a világeletet, pedig az Univerzum, vagy is a természet az egyedüli bölcs és jó. Mindaz, mi célul ajánlkozhatik az emberi tevékenységnek, nem bir értékkel a keresztyénség szemei előtt. A világi javak szerzése és birtoklása bűn (holott azoknak csak célul tekintése bűn!!) A keresztyénség a szegénység és koldusság kultusza, mint a Buddhizmus, (holott a keresztyénség csak ezen javaktól való boldogtalan függést helyteleníti!!) A keresztyénség midőn nem méltányolja a kereseti ösztönt, s ennek befolyását a képződésre, és humanitásra, kulturellesnek bizonyítja magát. Nem pártolja sem a háboru, sem a béke erényeit. A hazaszeretet, s polgári ügyesség elötte nem bir ajánló levéllel. De még tovább megy Strauss, s azt állítja, hogy a keresztyénség a családi kapesok iránt is hideg. Sőt maga Jézus sem volt gyermekbarát. . . (Jézus, ki mondá: „hagyjátok a gyermekeket hozzám jöni.“ — Mig olyanok nem leszek mint a gyermekek, nem mehettek be az Istennek országába). Elismeri ugyan Strauss, hogy a világ ókori romlottságában a keresztyénség volt a szellem menedékhelye, de a ker. ember a világ iránt kötelességeit csak rossz lelkiismerettel teljesitheti. A reformáció ugyan az ész ellenőrségét veté a keresztyénség sötét ászkezise utjába, de azért a világ a házi és polgári élet minden ápolása mellett maradt siralomnak völgye. A felebarát és ellenség szeretete ugyan Jézus tanának dicsősége, de ez érdem nem kizárólag Jézusé, itt megelőzte őt a Buddhizmus.

Czakkia Muni még egy éhes Farkasnak is önkényt odaveté magát tápúl, (a legmagasabb tökély egy barom táplálására!)

Ezek Straussnak csodálatos vádjai, bár bevallja, hogy a keresztyénség még a humanitás eszméit is terjesztette, de csak a XVIII. század hitetlen műveltsége tevő azt elvől. Szóval szerinte nem lehetünk többé keresztyének, hanem Universum-imádók.

A modern bölcész tehát visszament az ő universumbölcészétével Helvetiushoz, s a Systeme de la Nature lesz az örök evangéliom. Holbach és Grimm lesznek annak apostolai, az Internationalok pedig nem késnek sokáig megácsolni majd az oltárt, a mi alig lesz más, mint a nyaktíló visszaállítása. A magára hagyott szabad ember majd kifejti humanizmusa egész tárházát, s az universum megtrágyázva csontokkal és vérrel új vegetatióval fogná megörvendeztetni azokat, a kik szerencsések lesznek a nagy áradás élől valamely Ararátra menekülni.

Azonban most előállanak a modern pessimisták, s felvonják útegeiket, de lövegeik, melyeket a keresztyénségre irányoznak, rendszeren a Straussisták táborába vetődnek.

Strauss Pankozmusát, világmindenségét megtámadja a pessimisták Pánmetaphyzismusa, az anyagi monizmust, a speculáció monizmusát.

H a r t m a n n (Zersetzung des Christenthums 81. lap) azt veti szemére Straussnak, hogy nála az érzelem visszahatása Schopenhauer ellen a kényelmes világmegeléglésből indul ki: tehát a világi vallástalan érzelem küzd a világgellenes igazvallási pessimizmussal.

Hartmann azonban Schopenhauerrel sem elégszik meg. Ennek etikája sajátos áskézésével az önös quietizmusig vezet csupán, csak az egyéni akarat megtagadásaig, s az egyednek megváltásaig, melynél még az ember a régi egoizmusnál akad el. Azonban szerinte az egésznek megváltása a főczél; tehát beszüntetése az egyetemes akaratnak, (des Allwillens. Phil. des Unbewussten V. kiadás 761 lap). Ezen czél végett legyen az etikának bázisa a személységnek teljes átengedése a világmenetelnek. Az öntudat szerinte azért van adva, hogy a positiv boldogságra törekvés minden illusióit belássa, s a világot az akarás nyomorától megszabadítsa. (Ez modern bölcészeti morál!) Az utolsó czél legyen abszolút beszüntetése minden akarásnak az abszolút nem-akarásba, hol minden lét elenyészik (764 l.)

S c h o p e n h a u e r tehát megelégedett az egyéni akarat megsemmisítésével.

Hartmann az egyetemes akarás megsemmisítéseig halad. Itt találja fel a főczélt.

Eddig az embernek fölénye az állatok felett az akarat volt, most az állat meghaladja az embert; mert nem tud akarni!! A moderneknél ez a legmagasb tökély; mert az akarás ellenhatással találkozik, az ellenhatással pedig

küzdeni kell. Mindezekről megszabadulhatni a boldog nem-akarással.

Luther is irt egy könyvet „de servo arbitrio“ de ezen szolga akarat egyáltalában nem volt az akarásnak megszüntetése, hanem annak odairányzása az isteni abszolút bölcseségből kifolyó tökéletes akarathoz, s ezzel a római semipelagianizmust ohajtja rendreutasítani. És itt teljes igaza van; az emberi akarat valóban akkor legszabadabb, ha a legtökéletesebb bölcsesség határozataival találkozik, vagyis ha meghódol az isteni akaratnak, s azt akarja amit az Isten.

Hartmann az akarat erélyét az akarás kiirtásában találja, hol végre maga a lét elenyészik. Ezen akarat a nem-lét akarása. Ez minden lehet, csak etikus jellemű nem.

* * *

Strauss humánizálja a világi életet. Teljesen megelégszik vele. Neki nem kell örökkévalóság. De Schopenhauernek és Hartmannak nem kell sem az örökkévalóság, sem a világ, s a boldog nem-létre törekcsenek.

Strauss szerint a keresztyénség nem pártolja a tudományokat és művészetet, a mi e téren történt, az a világi képzettségből indult ki.

E pontnál nem is hivatkozom arra, hogy America legtöbb tanintézeteit a vallásos buzgóság hozta létre, csupán azon sötét középkorra tekintek, a mely valamely kitünő világi képzettséggel nem dicsekedhetik, s úgy találom, hogy legjelesebb tanintézeteink talpkövei a középkorban tétettek le. A mi a képző művészetet illeti, mint történhet az meg, hogy a képző művészet remekei legtöbbsnyire vallásos tárgyuak, ha a keresztyénség nem pártolta a művészetet. A zenéről nem szólok; mert hiszen az operákat az oratóriumok, Palestrina miséi előzték meg.

Hartmann szintén szemére veti a keresztyénségnek, hogy nem pártolja a tudományt és művészetet, de már Straussal nagyon ellenkező szempontból.

„A vallás és keresztyénség ellene szegülnek a tudománynak és culturának; mert a vallásos érzelmeket oly előterjesztések támasztják, melyek lehetőleg kevésbé abstractok, és fogalomszerűek, inkább képek és ábrándszerűek.“ De óvakodik Strauss universumának megadni a kegyelet adóját. „A vallás, mint bármely élettelennek látszó organizmus, nem hal meg addig, míg az izgatásoknak ellenhatni képes.“

A keresztyénség alaptanai: A szent Háromság, a Krisztus istensége, elégtétele, a Krisztusbani megigazulás épen nem birnak a képiesség vonásaival.

De menjünk tovább, mit mond a fentebbi két modern szóvivőnek ellenében a harmadik, Schopenhauer?

Schopenhauer egészen meghalni akar a tudománynak, s azt mondja:

„A tudomány az akarat részéről tartozik az élethez, a tünethoz, a melynek meghalunk kell.“ (Schop. von Lindner 425).

„A tudománynak az értelem, érzék és észnél elakadt része enyészszék el a jobb öntudat előtt, amely örök nyugalomba vonul vissza, s a világot megveti. Amaz a tudomány álláspontja ez a művészeté, a mely a Nirwana (Nihil) nyugalmát, s előizét adja, midőn a nyugtalan világuzelemből kiragad. — Az elsőhöz elvezet az ész, a másodikhoz a genie.

„A tudománynak ott áll és marad az anyag, de elenyészik az alak. A jobb öntudat feladata megragadni az alakot, mint egyedül méltót a figyelemre, mint kifejezését a platonikus eszméknek.“

It tehát Schopenhauernek kevés az anyag, melyet ott hagy a tudománynak, de neki jelentékenyebb az alak. Erre fekteti a megváltási sulyt, holott bevallja, hogy az alak merő burrok, a platonikus eszmék kifejezése! Tehát ha Schopenhauer az alaknál el nem akad, az eszméknek találta volna fel a dolgok lényegét, éltető elvét. De hát mi hasznát venné ezen örök hatalmaknak, ha a Nirwánába betemetkezni, mindent feledni a fő boldogság?

„A világ nem-akarásában — így folytatja tovább — áll a szentség. Ott van (a világban) a bűn, a nyomor, a halál, a mit jogosan tanít a keresztyénség. Itt pedig az élet lesz a halál.“ — És a halál mi lesz? örök öntudatlanságba merülés!

A tudomány ime Straussnál a törekvések legmagasabbika... Schopenhauer pedig azt odasorolja oly dolgok halmazához, melyeknek, mint minden világinak legtanácsosabb elhalni, s az élet lesz oly agonia, mely a semminél végződik. Küzdelem cél nélkül. A semmi nem cél!

(Folytatjuk.)

Dr. Heiszler József,
dombrádi ref. lelkipásztor.

Uj vallási kézikönyvekről gondoskodás.

a dunamelléki ref. egyházkerületben.

Miután a meglevő vallási kézikönyvek nem minden tekintetben felelnek meg a méltó igényeknek: a dunamelléki ref. egyházkerület már korábban egy bizottságot nevezett ki,*) hogy ez úgy az elemi iskolák, mint a gymnasiumok számára megfelelőbb vallási kézikönyvek készítéséről gondoskodják. Ezen bizottság szept. hó 9-kén tartott tanácskozási ülésében egy munkálattal készített, mely mind a kézikönyvek megírásánál követendő elveket, mind a tananyagok osztályonkénti beosztását s a kivitel módozatát magában foglalja. Szövege így hangzik:

„A kézikönyvek ref. egyházunk hitfelekezeti elvei szerint és szellemében, az oktatás- és módszertani szabályoknak megfelelőleg, oly terjedelemben készíttessenek, hogy azok a hetenkénti 2-2 óra alatt, a kiszabott templomi énekek és imák tanulása s a biblia olvasatása mellett is elvégezhető legyenek. Az elemi 1. és 2-dik osztályban a növendékek a vallást a tanító előmondása s elbeszélése után tanulván, itt a készíttendő vallástani kézikönyv csak a tanító által fog használtatni. Az elemi 3-6 osztály vallástana az iskolai imákkal, uri-imával, apostoli hitformával s a 10 parancsolattal együtt egy kötetben adatik ki; úgy szintén egy kö-

tetbe foglalják az al-, s egy más kötetbe a felgymázium összes vallástana. Minden évi tanfolyamnál meglesznek említve a kézikönyvben az egyházkerületi tanterv szerint megtanulandó imák és énekek s az elolvasandó bibliai részhelyek. Bár a hittan az urvacsorához való előkészítésre is szolgálhat, külön konfirmációi káté is készíttetik. A tanítandó imák kötetlen beszédbe foglalandók s a gymnasiumi ifjak számára is, azoknak fejlettebb korához képest, külön imák készíttendők, melyek majd azoknak kézikönyvében végül foglalnak helyet. A kézikönyvek készítésénél nem az eredetiség, hanem a használhatóság levén a főcél, a meglevő tankönyvek átdolgozása is elfogadtatik.

„Már ezek szemeltartása mellett következő vallási kézikönyvek készíttendők:

A) Elemi iskolák számára:

1-ső osztály: Erkölcsi s illedelmi szabályok versben; Isten ismeretére bevezetés.

2-dik osztály: Folytatása s bevégezése az Isten ismeretére való bevezetésnek, ó- és ujszövetségi történetből néhány kiegészítő elbeszélés.

3-dik osztály: Rövid bibliai ismeret s az ó- és ujszövetségi történet rendszeresen.

4-dik osztály: Hittan.

5-dik osztály: Erkölcsstan.

6-dik osztály: Egyháztörténet s a hazai reformáció története.

Készíttendők még konfirmációi rövid káté, — és imák, még pedig külön az elemi, külön a gymnasiumi tanulók számára, az urvacsorai imákra nézve ez a különbség nem tétetvén.

B) Gymnasiumok számára.

1-ső osztály: Ószövetségi bibliai ismeret, kapcsolatban az ószövetségi chronológiával és az ó-szövetség történetében előforduló népek rövid ismertetésével.

2-dik osztály: Ujszövetségi bibliai ismeret s a szentföld földrajza. Mindezen, mind a megelőző osztályban különösen a könyvek tartalmi ismertetése a fődolog.

3-dik osztály: Hittan a Heidelbergi káté nyomán.

4-dik osztály: első félévben: Erkölcsstan, tekintettel arra, hogy már a megelőző évben a Heidelbergi káté nyomán az Erkölcsstan részben tárgyalatott; — második félévben: Egyháztörténet, különösen a reformáció története, tekintettel a hazai reformációra.

5-dik osztály: A vallás eszme fejlődése, feltüntetve a létező és létező különböző vallásrendszerek ismertetésében, egybekapcsolva általános vallási statisztikával.

6-dik osztály: Symbolicus könyvek ismertetése; még pedig első félévben: általánosan a főbb ker. hitfelekezetek, különösen hazai ref. egyházunk symbolicus könyvei, zsinatai s az azokon alkotott hitvallások; — második félévben: különösen a helvét hitvallás, tartalmának bár kivonat, de kimerítő ismertetésével együtt, úgy szintén énekes könyvünk ismertetése s a biblia magyar fordításai.

7-dik osztály: Egyetemes egyháztörténet.

8-dik osztály: Magyarország reformációja, — hazai egyházjog, kapcsolatban a ker. népek statisztikájával. különösen a hazai két prot. egyház statisztikai ismertetésével.“

Ha ezen tervjavaslat helybenhagyatik, köröztetés végett az egyházmegyéknek s közép- és felsőbb iskoláknak megküldetik. Az írásra vállalkozók a kidolgozandó rész vagy részek kijelölésével, a bizottságnál magukat bejelentik. Ugyanazon részre több író ajánlkozása is elfogadtatik, — a melyikre vállalkozó

*) Tagjai Fördös L. Dobos J. Farkas J. Dr. Kiss Ár. Fehér P. Kovács L. és Filó L. Szerk.

nem jelentkezik, arra írot a bizottság maga keres. A munkák a bizottsághoz adatnak be, mely azokat aztán véleménye kíséretében az egyházkerületre terjeszti be. Ez határoz a munkák sorsa és díjaztatása felett. Munkák, melyek iskolai használatra be nem vétetnek, díjaztatásra igényt nem tarthatnak.

Mielőtt a tanítóképezde számára a vallási kézikönyvek tervezete megállapíttatnék, a tanári kar véleménye kikéretik. Felső nép- és polgári iskoláks reáltanodák számára most külön vallási kézikönyvek nem tervezetnek; a gymnasium számára kézsitendőkkel lennének azok, további intézkedésig, ellátandók.

S Z E M L E.

a) Belföld.

A dunáninueni ágost. hitv. evang. egyházkerület közgyűlése.

Szept. 15. és 16-kán tartatott meg Nagy-Szombat sz. k. városában Geduly Lajos szuperintendens és — a ker. felügyelő távollétében Mossóczy Lajos pozsonyvárosi, mint legidősb esprességi felügyelő elnöklete alatt. A veni sancte után Stelcer Károly helybeli lelkész szónokolt Efez. 4, 1 — 6 felett. Beszédében többi között kiemelé, hogy azon épület temploma, melyben összegyűlénk, a sz.-János-templom, egykoron a reformátusoké, később a jézsuitáké, s a terem, melyben most tanácskozunk, s mely evang. templomul szolgál, ugyancsak a jézsuiták refectóriumá volt. A Szeberényi Lajos fájdalmas elhunytával s az érdemdu Samarjay Károly ur végleges leköszönésével megüresedett közös és magyar jegyzőségek egyesítettén, jegyzőnek Frecska Lajos limbachi lelkész választatott meg.

Főtisztelendő szuperintendens ur évi jelentése, mint mindenkor gondolatdu, emelkedett szellemü és az egyház iránt forró szeretetet lehellő volt. Megragadó volt különösen azon jelenet midőn egyházi elnök ur az egyházunkban beállható szakadás veszélyét említvén, dr. Hurban könyvekre fakadt s az egész gyülekezetet mély megindulás rázta át.

A szélesebb köröket érdeklő határozatok közül a következőket közlöm:

A turócz-szent-mártoni gymnasiumra vonatkozó okmányok felolvastatván, ezek kapcsában és a t.-s.-szent-mártoni egyházközség 1875. jan. 17. tartott gyűlésének azon határozata, hogy saját kebelében egy új, felekezeti gymnáziumot alapít, a kultusminiszteriumnak a gymnázium megnyitását akadályozó leirata és a t.-sz.-mártoni államügyészségnek az ezengymnázium tárgyában tanácskozándó esprességi gyűlés eltiltására vonatkozó átirata alkalmából határozatott, hogy a kerület a t.-sz.-mártoni algymnáziumnak Ó cs. és ap. kir. Felsége legmagasb akarátja folytán bezáratását alattvalói hódolattal fájdalmasan tudomásul veszi; hogy a t.-sz.-mártoni egyháznak határozata szerint a T.-sz.-Mártonban megnyitandó evang. gymnáziumot a kerület pártfogásába s törvényes felügyelete alá vevén, a honi ág. hitv. evangy. gymnáziumok számára kiadott módozatok szerint szervezése végett kerületi bizottságot nevez ki, mely nevezett egyházközséggel érintkezvén, a gymnáziumnak törvényes formák szerint megnyitását elősegíteni, szerveztetése után pedig jelentését szuperintendens urnak a nyilvánosság elnyerése végett haladéktalanul felterjesztendi.

Az egyetemes gyűlésre küldött követeknek utasításul adott, oda működni, hogy — miután az egyetemes gyűlés eredeti

jellege, — mint egyszerű conferentia, ellenére egész központi kormánynyá nőtte ki magát s ez ellen a dunántuli egyházkerület 1838 a leghatározottabban tiltakozván határozatainak meg nem hódolt s a mi kerületünk sem tekintette 1848-ig egyébnék, mint értekezletnek és miután nevezett gyűlés a mult évben oly botrányteltjessé lett hivatlan emberek által, hogy egyházunkat Compromittálta — hassanak oda, hogy az egyetemes gyűlés bizottságot nevezzen ki kebeléből a végre. mikép lehessen az egyetemes gyűlés ismét azzá, mi eredetileg és törvényesen, t. i. — egyetemes értekezletté.

A „protestáns-egyletet“ illetőleg határozatott, hogy miután tagja kerületünkben eddigelé nem volt, beérhettük az egyszerű ignorálással, de miután azon veszély forog fen, hogy egy tekintélyes egyházi állomást egy protestáns-egyletes férfi foglal el, — egyházkerületünkben a „protestáns-egylet“ tagja semminemü hivatalt nem viselhet s a más kerületekből jövő egyházi hivatalnokok a symbolikus könyvek aláírására s azon bevállásra, hogy a „prot. egyletnek“ nem tagjai, szorittassanak, máskülönben az esperesek a hívány aláírásától eltiltatván.

E gyűlés határozata folytán két új gyülekezet keletkezett: Csáctkó és Grinád.

777

Magyar adat Duncan életéhez.

A debreczeni protest. lap 35. számában közölve volt Duncan János életrajza. Duncan János! Duncan János! Én is tudok róla valamit, mit Brown Dávid nem tudhatott, mire meglehet maga Duncan sem emlékezett már.

Életünk története, mások emlékezetében van megírva, mennyit tud felőlem más, és felőlünk más, mit én és mi nem tudunk már? Életrajzunk ezekből az adatokból készülne meg. ezeknek a sugároknak kellene visszatörni az emlékezés lapjára, hogy belőlök fény vagy árnyképünk megkészüljön, melyre ráfordítva a jövő nemzedék, kérdehetné:

Kié ez a rút, ez a szép arc? . . . Képelem milyen rút, milyen szép lenne az enyém, ha valaki kivált megforgatná kezében úgy, hogy a felső alá, az alsó felfelé fordulna, mint Salamon király tükör lapján Séba királynő.

Én Duncan Jánossal 1842-ben találkoztam akkor Pest városában, ezelőtt 34 esztendővel. Most is előttem áll a szálás svány ember, szelid Sz. Jánosi napraforgó arczával, kezében, bal kezében a tubákos szelenczével, mint János ama titkos könyvvel, melyből oly mohón olvasott. Nem kínált meg vele senkit mert ő igen jó ember volt, és épen azért nem akart mást meg-, kinezni azzal, a mi őt folyvást kinezta. Széles, egyoldalú tudományossága nem ott volt abban a szelenczében, mert ezzel, egyre megkínált mindenkit.

A mit Duncan Jánosról 1842-ki naplómba jegyeztem, ide írom szórul-szóra, bötürol-bötüre, talán nem lesz egészen érdektelen. Lehet, hogy naplóm, mint Keresztesié valaha világot lát, vagy ha ezt is elégetném mint a többit, maradjon meg ez a morzsa, ez a mica.

1842. „Február 23-kán, hideg, ködös időben reggel Pestre indultam . . . A skót methodista papot Duncan Jánost látogattam meg . . . családjával imádkozva ta'áltam, mely kegyes foglalkozásra, reggelenként, már úgy amint az ájtatosság feszül vagy lohad, egy vagy fél órát szokott szánni.

Ha mindenki nem, de eleven, piros, kecses leánya tudom, hogy alig várja végét ennek a létániának.

A nő, a leány és ő maga igen szívesen láttak. Mindkettő-jök arcvonásait elvékonyítja a huzamos ájtatoskodás, mint író-kabátom könyökét elvékonyítja a tartós feszülés és asztal csi-szolás. Egy Sirius nyelven irt biblia volt kiterjesztve egyik szekrényen, mit keres itt ez a mechító kérdezém, óh! én az effé-lékben nagyon gyönyörködöm, felelt ő, és sok éjen át foglalko-zom velök. — Jó hogy a nő nem értette beszédünket, mint én igen keveset értettem a Sirius bibliából. Egyszer jött hozzá ked-vem, mondtam én, de abban hagytam, mert ahhoz jó gyomor és emlékező tehetség kell, én egyikkel sem dicsekedhetem, ő azt állítja, hogy épen azzal orvosolja mind a kettőt. Pro-ít, mondtam mosolyogva, a komoly embernek.

Azután Sz. Dávid zoltárainak skót fordítását mutatta. A fordítás igen régi, több zoltárnak két fordítása is meg van, egyik szebb a másiknál. Saját melódiáik nincsenek, a nép egyet hatféle dallamra is énekel, a dallamok csendes, de magasban le-begők, ez még gonoszabb a mi sok ágú rendszerünknel, mit ma-ga Duncan sem helyeselt. Sokan megkísérték a zoltárokat uj-ból lefordítani; de a nép nem tud megválni a régi egyszerű de magas ihlésű fordítástól, mint mi nem tudunk megválni Mol-nál Albertünkötől.

Iskoláinkra, s iskolai nevelésünkre került a sor. Nagy ér-dekeltséggel tudakozódott kivált a papjelöltek vallásos nevelte-téséről. Mi tagadás benne, meg kellett mondanom, hogy theolo-giai intézeteinkben egyenesen ilyen irányu nevelés nincs. E ne-velés hiányját pótolná némileg az a rövid idő, mit a candidatus a papi vizsgára szánt készületbe öl.

„Pappaink kifejtetlen vallásos, minden mély-ég nélküli életének főoka ez, hogy előkészítő vallásos irányu nevelésben nem részesülnek.“ Meg kellett vallanom, hogy igaza van, mert a mi egyházi rendünk embereit, többnyire csak a véletlenség, a szorultság, csak a kenyér sodorja pályájukra. Én, legalább a kö-zelebbi mult évtizedben egy-kettő kivételével alig sejtém az in-terna vocatiót, nem azt a mélyebb vallásosságot, melyet a kül-földi protest. egyházakban, csoportosan feltűnni látunk.

Ifjainkban, már maga a kollégiomi nevelés, leforráz min-den vallásos virágbimbót, kevés kivétellel mindegyiknek tani-tása és egyházi élete aratás nélküli . . . adeptus, közöttünk, nincs talán egy is.

Dunkánék egyházigazgatási rendszere, sokban hasonlít a mienkhez, de sokban is különbözik. Náluk a presbytereket sénioroknak hívják latinosan, ezeket a nép választja élethosz-száig, elnök közöttük egyedül a pap. A séniorok, vagy presby-terek között fel van osztva, vagy tizedelve az egész gyülekezet mikor jönnek vagy szükségesnek látják meglátogatják a hiveket házaiknál, ott a házi isteni szolgálatra, a gyermekek valláserkölcsei nevelésükre szorosán felügyelnek. „Széles Magyarországon nincs ilyen presbyter . . . vagy ha volna, bizonyosan kivetnék.“

Náluk csak egyházmegyék, presbyteriumok vannak, szu-perintendentiák nincsenek, az egyházmegyei gyűléseknek rendes tagjai: mindegyik lelkész, és egy szavazattöbbséggel választott sénior, mindegyik gyülekezetből. Elnök, egyedül a dékán, — esperes.

Ezek a dékánok vagy megyék központosulnak egy ge-neral konventben, melynek tagjai az egyes egyházak szavazatai-val választott lelkészek és laikus séniorok. Elnöke egyedül a vá-lasztott m o d e r a t o r, mellette egy homo regius szavazat nélkül. A homo regius nyitja és zárja a gyűléseket a király, a moderator a Jézus Krisztus nevében és a kettős kilincs nélkül,

nem nyílik, nem záródik egy convent sem — a mi conventünkbe bele törte a kulcsot Debreczen. *)

Példát mondott egyet, melyet már olvastam én is Gem-bergnél . . . Néhány évvel, monda Duncan, felnyitván tubákos szelenczjét, és két ujjával benne turkálva — egy Anderson ne-vezetű hatalmas moderator elnöklete alatt a király embere, a király nevében bezárta a gyűlést.

Az idő estenden volt. A papság, nem tudván magát mire határozni, zúgva állt fel, és hullámozott a gyűlés teremben, mi-dőn a moderátor nagy hangon gyertya után kiáltott. A gyertyák behozatván, méltósággal kijelenté Anderson. „Én pedig a mi urunk Jézus Krisztus nevében folytatom a gyűlést, és mi innen nem megyünk míg nem végeztünk.“ A convent nyugodtan to-vább tanácskozott, a kormány az egész eseményt nagy bölcsen ignorálta.

Nem tetszett neki a mi négy-öt ágra szakadó szuperin-tendentiális rendszerünk. Elszórt erőtokeket, monda Dun-can, összpontosítotok kell, különben semmi nagyobb szerüt ki-fejteni, létrehozni nem fogtok, most az egyszer letette markából a signumot és latin nyelven monda nagy nyomatékkel, — még pedig ezelőtt 34 esztendővel — Quatuor Ecclesiae non possunt esse una superintendencia; Si polytheismum tollitis, tollatis polyepiscopium.

Én szuperintendentiális rendszerünkötől, mondtam, sokért meg nem válnék; de azért egy constituált general-conventnek szükségét beismerem.

Részletekből mentünk általánosságokba. Nemzeti vallásos életünk, a magyar protestáns, kivált a kálvinista magyarság, vallásos-erkölcsi hanyadán létéről tudakozódott. Miben áll, hova nehezedik a kálvinista magyarnép keresztyénsége, vallásossága? Mivel keltitek a nép keblében a vallásosságot, morállal-é vagy megfordítva, a valláson át a vallásnál fogva a morált? Mi taga-dás benne? megkelle ismét vallanom, hogy bizony mi nagyrész-ben moralizálunk, ezzel hordjuk meg az ugarokat, melyek a dog-mák nagy termése után elsóványultak . . .

Itt az oka — monda Duncan — minden gonosznak, mert a vallásban magát a vallás lényegét subordináljátok egy adop-tált résznek. Skót egyházunkat ezelőtt ötven évvel veszély fe-nyegette, nagy veszély. A tiszta erényes tanítások mellett a nép romlott, fajult, legkevesebb baj volt az, hogy templomait üresen hagyta, hanem megtöltötte önmagából a társas élet kloakáit, a börtönt és a pálínkaházakat. Az episcopalisumus a romanismus feltátotta száját, hogy minket elnyeljen.

Ekkor felállottak sokan, és h i t e t s u j o n s z ü l e t é s t s ü r g e t é n e k a J é z u s K r i s z t u s b a n. A nép ele-inte nevetett, mosolygott, azután gondolkozóba esett, később buzgott. Most már maga a — nép védi egyházunkat, védi sym-bolumait, segít megvédeni jogainkat. Lehetne-e közöttetek ilyen férfiakra számítani? . . .

És zsebibe dugva ököltre szorított szelenczjét, nézett rám merően . . . É n l e s ü t v é n szemeimet bal vállamat f e l r á n t o t t a m.

Még egy mica, egy morzsa Dunkán János magyarhoni éle-téből 1842-ből. Ezt közlenem kell, mert ez már közelebbről minket is érdekel.

*) Nem convent az, hanem „egyetemes gyűlés“ (Assembly), valóságos széles alapu zsinat, ily zsinat ellen azt hisszük, Debreczen-nek sincs kifogása. — Megjegyzendő, hogy Duncan 1842-ben, s a skót egyház, állami volt; 1843 eredt a skót szabadegyház, melynél homo regius nincs. S z e r k.

Novemb. 4. 1842. az ó-budai hajógyári építómesterhez Peeciushoz valánk egy thea estelire hivatalosok, az építómester, mint Duncan, methodista. Itt tudtam meg, hogy eltávozása előtt megfogja keresztelni az építómester 18 éves leány rokonát. Kiváncsi voltam látni, e nálunk még nem látott szertartást.

Este hat óra után, három skót pap, néhány vendég és mi egy mellék terembe vonultunk. Duncan egy terített asztalfőhöz állván, kikereste a zsoltárok közül az alkalmi éneket s azt elolvastván, és a két első sort újra elolvastván átadta az egyik papnak, ki azt ájtatos hangon elénekelt a kis gyülekezettel, az ének végével, imára szólított fel a keresztelő pap, és mi mindnyájan, neki hátatfordítva, néhányan a falnak vetve fejüket, görbedve végeztük az imát.

Következett az evangéliom olvasás, úgy mind az olvasó, mind a hallgatók, feltűnő volt a csöndes tiszteletteljes hang, mely az olvasó ajkai közül remegve jött ki, s a nagy figyelem, melylyel a kis társaság hallgatott.

Ima után következett a közel egy óráig tartott alkalmi beszéd, a beszéd végével egy fehér tálba vizet öntöttek és a leány kilépett az asztalhoz, csöndes, szíves hangon figyelmeztetve a szónok a vallás és erkölcs fő kívánataira. A könyező leány kezét adva erősítette fogadását, azután a tálból vizet hintett a leány hajlott fejére egyszer, az Atyának, a Fiunak és a sz. Léleknek nevében. Egy zárkönyörgésben áldást kértünk az új keresztén életére, énekkel végeztük az egyszerű szertartást.

Ki volt ez a 18 éves hajadon. Itt van, itt él közöttünk, keresztén számitás szerint most 33 esztendő, könyörgésünk meg lón hallgatva, számos szép gyermekei, unokái körében boldog nő, boldog édesanya.

Hol veszi az angol ember ezt a mély vallásosságot, mi köti őt ez egyszerű, e minden külsőségnélküli cultushoz? Ez, vallástalan honunkban nagy kérdés. Ők okosabbak mint mi, kisujjokkan több tudomány mint nekünk egész fejünkben: mégis vallásosok. — Tudomány — vallás! *)

D o b o s J á n o s.

Népiskolai levelek.

II.

(A II. levél vége.)

Míg lelkipásztoraink egyfelől, az evangéliomi egyház ellen intézett minden támadást diadallal igyekeztek visszaverni, nem feledkeztek meg másfelől az egyház vezetői, a népiskoláról sem, sokkal jobban el levén foglalva, magasabb horderejű kérdések oldozgatásával, mintsem személyesen vezethették volna az elemi iskolákat: kezdettek megfelelő képzettségű egyéneket alkalmazni magok helyett a gyermekek tanítására, ők levén felelősök a tiszta vallás-erköcsi élet virágzásáért a nép között, — a népiskolákra leliismeretesen felügyeltek.

Minden evangéliomi hitközség keblében állítottak népiskolát, a kevésbé népes gyülekezetben, mindkétnemű növendékeket egy tanító vezetésére bizva, a kor-és körülményhez képest díjaztatva. Ezek az úgynevezett v e g y e s i s k o l á k.

A népes gyülekezetben már elkülönítették a fi- és leány-

*) Nagy köszönettel vettük ez érdekes adatot és korrajzot, elfogjuk juttatni kívánság szerint Brown D. urhoz. — Bocsánat, hogy eddig késtünk közlésével.

S z e r k.

növendékek; a fejlődő pedagógiai mozgalom által, az Evangéliom fényénél helybenhagyott „tantervek” nyertek életet.

Ezek a s z é t v á l a s z t o t t n é p i s k o l á k.

A népiskolai oktatás célja: eleinte a protestántizmus meggyökereztetése volt, a nép szívében. Majd a könyvnyomtatás világváltoztató áldása után, könnyen ment: az olvasás, írás, számolás ismeretébe bevonni a gyermekeket.

A protestáns szellemben ápolt közoktatást megszorító felsőbb rendeletek, azon visszahatást idézték elő, hogy még nagyobb gonddal s erélylyel műveltetett az.

A mint az evangéliomi egyház élethajója biztos kikötőbe juthatott, igyekezett mindazon kincseket kebeléből kirakni, melyek a népiskolai oktatást nemcsak szükségessé, hanem nagybecsűvé emelték.

A vallásgyűlölet jerikói falának összeomlása után, a t á r s a d a l m i f e j l ő d é s szélesebb gyűrűben hullámzata, a k ö z m ű v e l ő d é s nagy léptekkel haladása, a népiskolai haladást is előtérbe állítá, mint olyan tényezőt, mely az első ismeret alap lerakásával, mindkettőnek emberboldogító célját előmozdítani hivatva van.

A népiskolai oktatás olyszerű méltánylatával, a lelkipásztorok mellett, egy másik csoportja az evangéliomi világosság terjesztőinek tűnik fel: a p r o t . n é p i s k o l a t a n i t ó k r e n d j e.

A lelkipásztorok, a f e l n ő t t n é p v a l ó d i t a n i t ó i, kik annak lelki vezetésével s tanításával foglalkoznak; és így azok, kik a nép gyermekeit, a nép által alapított iskolákban oktatják, nem n é p t a n i t ó k, hanem n é p i s k o l a t a n i t ó k.

A népiskolatanitónak, nevelőnek és tanitónak kell lennie. Leginkább a zsenge gyermeki kor a nevelés sikeres kora, ott vettetik meg alapja a jövő nagyság-, vagy kicsiségnek; a gyermeki kebelben szendergő jó, szép és nemes iránti hajlamot a nevelő költi fel, mindeniknek megadván az éltető elemet. A tanitónak kell birnia s mindig kezében tartania, az e fokon szükséges ismeret- és tudás szövétnekét, hogy maradandó szellemkincset adjon át növendékeinek, — mint szív szívhez, szem szemhez, úgy kell állania a tanítványnak mesteréhez.

(Folytatjuk.)

K á l l a y I s t v á n.

Tanítói értekezés Halmiban.

A fekete-ardó és halmi tájéki tanítói kör ez évi együttes értekezletüket mult hó 31-kén tartották meg ez utóbbi helyen, Toroczkai János tájéki felügyelő lelkész elnöke alatt.

Az értekezés tárgyait felsorolása előtt szükségesnek látom a következőket elmondani:

Midőn a már. ugocsa egyh. megye a tanítói értekezletek tartását évekként elhatározta, annak anyagi terhet az egyházak által viselendőnek mondotta ki. És helyesen. Mert a tanítók az egyházak hivatalnokai lévén, az ő szellemi előmenetelök egyszersmind az egyházak felvirágzása. De e határozat nem bizonyult be gyakorlatiasnak. Az értekezletek egyszeri el látása után, a különben szegény egyházak megvonták segítségüket s a legjobb szándéku törekvésnek egyelőre szünetelni kellett.

Az egyházmegye méltányolván az egyházak szegénységét, előbbi határozatától elállott, de az értekezletek tartásáról nem mondhatott le önvád nélkül. Kimondta tehát azok újbóli meg-

kezdését, — kinek-kinek saját belátására bizván magáról gondoskodni. Oly kerületbe, hol nagyobb város s abban hihetőleg vendéglő is van, ez igen természetes, de a hol nincs — mint épen nálunk — elég problematicus. De még sem az . . . A szegény egyház szegényebb lelkésze, szegény asztalánál szívesen látta s fogadta el a nevelés ügy előrehaladni szerető munkás bajnokait, s az asztal hiányait gazdagon kárpótolta az a feletti öröm, hogy ketten a lelkészi karból, a következő két értekezlet ellátását magokra vállalták s ígertőket be is váltották.

Azolta évről-évre vannak nemes szívű ajánlkozók. Tavaly Bábonyon Csolosz Pál, ez idén Halmiban Nagy József lelkészek háritották el az anyagi akadályt, kiknek szívből jövő elismerést s köszönetet mondani jól esik e lapok hasábjain is.

Átérve a jelen értekezletre: ha nagy eredményeket nem mutathat is fel, de a népnevelés gépezetében egy szegecske ez is. Sokat ígérő azon körülmény, hogy a tanító urak eddigi közönyösségökből kilépve, élénken érzik az eszmecsere szükségét; s dicséretes buzgósággal, némelyek komoly tanulmányral igyekeznek a kitűzött pályadíjakat kiérdemelni. Így a neveléstani kérdés, Amos Comoenius ösmeretes mondására: „fegyelem nélkül az iskola olyan, mint a vizimalom viz nélkül“ stb. négy pályamű érkezett, melyek közül a pályadíj alapból — melyet a tagok buzgósága rakott össze pár évvel ezelőtt — három díjazott 4, 3 és 2 frttal. A kitüntetett szerzők Kemecsi Antal halmi, Pályi Lajos tivadari és Fejér István tekeházi tanítók.

Egy másik, Gergely Károly szathmári tanár ur által kitűzött két db. egy frtos tallért: „a villamosság és delejesség tanítása a népiskolákban“ czimű pályaművével szintén Pályi Lajos tivadari tanító nyerte el Nagy Lajos f. arдай tanító jegyzőkönyvileg megdicsért műve ellenében.

Az iskola mulasztások sikeres meggátlása tekintetéből, az egyh. ker. intézkedés oda módosított, hogy a két példányban elkészült havi kimutatás egyike a községi bíró, másik mindig a tájéki felügyelőhöz küldendő; ki aztán a tájékából összegyűlt havi jelentéseket a szolgabírónak adandja át. Így remélvén a szolgabírók figyelmét ebbeli kötelességeik teljesítésére felkölthetni.

Érdekessé, sőt élvezetessé tette az értekezlet lefolyását Rác István szathmári tanár urnak két előadása. Egyik az é l e n y előállítás kísérlete, mely további hatásaiban is kitünően sikerült; másik a m é t e r rendszer gyakorlati ismertetése, melylyel az eddig nehéznek képzelt dolgot könnyen elsajátíthatónak bizonyítja meg. A derék, s e körben először megjelenő tanár urnak részvéte s előadása meleg szavakban jegyzőkönyvileg is megérdemelt köszönetet nyert.

Jegyző, pénztárnok választás s más kisebb jelentőségű dolgok elvégzésével, — miután a jövő értekezlet, nt. Kovács János főfelügyelő régebbi óhaja, s a jelenlevő Kecskeméti Károly tanító meghívása folytán F. Almásra kitűzetett: a gyűlés véget ért.
N. F.

b) K ü l f ö l d .

Vallásos társulatok gyűlései Londonban.

(Vége.)

(8) A lelkész segítő-társaság Shaftesbury lord elnöklete alatt Szent Jakab teremben tartotta évi gyűlését. A társaság tőkájéből 604 anglican lelkész és 222 világi ügynök, együtt 826 hűz segélyt. A társaság működése folytán vasárna-

ponként a rendes templomi szolgálatok mellett 825 külön isten tisztelet rendeztetett és tartatott a mult év alatt, továbbá 584 hétköznapi, 844 iskolatermi és kézműtermi istentisztelet és 942 biblia magyarázat. — Nyitott a mult évben, vagy segélt megnyitni 323 templomot, s vidéken 311 helyiség béreltetett imály (cultusz) czélra. Több püspök és lelkész rajzolta tapasztalatból a jótékony hatást mit e társaság eszközölt. Maga az elnök gróf zárta be hatalmas beszéddel a gyűlést, főleg a munkásosztály érdekében beszélvén. Kiemelte Moody és Sankey áldásos működését, — mint a kik a n é p s z í v é t jobban megtudták nyerni és indítani, s ez az igehirdető litka, mint sokan az egyetemi magas képzettségűek közül. „Krisztust egyenesen vinni a nép szívébe, — ez a pap feladata.“ — Egy világi főúr bátorítja Auglia lelkészeit, miként kell hirdetni a Krisztust . . . ez a szép tünemény! óh magyar ref. egyház, mikor hallunk mi ilyfélét országgyűlési tagjaink, főuraink ajkairól? — Sajnáljuk, hogy lapunk szűktere miatt Shaftesbury lord beszédét egész terjedelemben nem adhatjuk. — Évi bevétel volt 565,460 frt.

(9) A l o n d o n i f ő v á r o s i m i s s i ó 40-ik évi gyűlése az Exeter csarnokban Hoare József világi ur elnöklete alatt ment végbe. Az évi jelentésből kitűnik, hogy a társaság megbizottai és ügynökei által az év folyamán majdnem 3 millió látogatás tétetett, 275 beteg és haldokló ide érte; 3,500,000 vallásos olvasmány osztatott szét, a missió - csarnokokban 1,900,000 lélekre ment éven át e hallgatók száma együttesen; biblia 7000 terjesztetett szét, a gyárakban 200,000 egyénnel történt szóbeli érüklözés, még többel a közkórházakban; műhelyek számára 53,000 könyv kölcsönöztetett. Az eredmény-táblázatok szerint 1600 iszákos egyén mondott le szenvedélyéről; 1600 új tag adatott az urvacsorázók számához, kik eddigelé mellőzék az Ur szent asztalához járulást; 300 csatolatott egyház községi tagokhoz, kik eddig egyházi köteléken kívül éltek. — Hol majd 4 millió lakos tömegesül, mint a nagy Londonban, végtelen szükség van ily belmissióra. De kisebb körben is áldásos az ily működés. Pest és Berlin is vallásosabb lenne, s általában nagyobb városaink, ha a belmissió erélyesen működnek. Évi bevétel 460,700 frt. — Ne felejtjük el, hogy még 17 belmissió társaság működik Angliában más-más testületek és életkörök által és részére.

(10) P r o t e s t á n s r e f o r m á t i ó t á r s a s á g Cavan gróf elnöklete alatt egyike volt a leglelkesebb gyűléseknek, 50 missionariususa van, bevétel 73,670 frt. Kitünő lelkészek intéztek szózatokat.

(11) G y a r m a t i é s s z á r a z f ö l d i e g y h á z i t á r s a s á g, Cholmondeley marquis elnökölt, a haladást mutatja: 1836-ban Australásiában egy anglikan püspök sem volt, ma van Amerikában 13, Nyugatindiában 7, Australaziában 17 és még 9 missionárius püspök. Bevétel 363,640 frt.

(12) E l h a g y o t t g y e r m e k e k t a n o d a e g y l e t e Shaftesbury lord elnöklete alatt tartá az Exeter tömött teremben évi gyűlését. A kart 500 fiu és leány képezte, énekelve énektanárok vezetése alatt hymnusokat. Gent titkár jelenté, hogy 600 jutalomdíj adatott oly fiuk es leányoknak, kik egy évig kitartólag megmaradtak a nyert elhelyezésben. Számosan vannak 2—3 éves kitartók. Utczai szolgálatból 358 fiu szerzett az éven át 110,000 frt jövedelmet. Iskolatanítóknak és tanulóknak jutalmak osztattak. Bevétel 37,890 frt.

(13) V a s á r n a p i t a n o d a e g y l e t 71-dik évi gyűlése M'Arthur parlamenti tag elnöklete alatt tartatott az Exeter csarnokban, a vasárnapi iskola tanítók roppant számmal

voltak jelen. Az 1851 óta minden szám, tanulók, tanítóké stb. megkétszereződött. Bevétel 30,160 frt.

(14) **Britt és külföldi tanoda társaság**, 70-dik évi gyűlése Russel lord elnöklete alatt tartatott. Bevétel 205,470 frt.

(15) **Az anglican mérsékleti társaság** a canterbury érsek elnöklete alatt s palotájában gyűlésezett.

(16) **Angolhoni és walesi congregatio nalis egyesület** Thomson Sándor lelkész elnöklete alatt. Az elnök beszéd tárgya volt: „Tanczikkek, mult és jelen,“ mutogatta, hogy az őstan menti meg a világot. A pápistaság, ritualismus keményen támadtatott, Bismark iránt rokonszenv mutattatott. Másnap ülésen vitatkozás tartatott e kérdés felett: „Az egyházak műve a predikálásban s az evangéliom más utoni terjesztésében.“

(17) **Baptista egyesület**. Az egyháztagok száma 10,582; építettett mult évben 38 új templom 641,850 frt költséggel; 124 templom nagyobbított vagy javítottatott 498,630 frt kiadással. E felekezet külföldi missiókra s összes egyházi célokra 2,590,970 frtot adakozott. Több értekezés olvastatott, egyike volt „az idők vallásos arculatja“ felett.

A többi társulatok közül névszerint említjük még fel: 18) **Moravian missiói**, 186.000 frt bevétellel; 19) **délamerikai missió társaság** 137,000 frt; — 20) **angol presbyterian missió társaság** 102,000 frt bevétellel; 21) **primitiv methodista missió** 467,000 frttal; 22) **zsidók közt evangéliom terjesztő társaság** 373,000 frttal; — 23) **vasárnap megtartó társaság** 10,000 forinttal, stb. még 31 társaságnak nevét sem említhetjük fel térszűke miatt.

Ez 54 vallásos társaság összes bevétele a mult évben 16 millió frtot haladott. Gyönyörű és nagyszerű eredmény! Mennyi nemes lélek közreműködése kellett ehhez? Imé az élet gyümölcsiben felmutatva! Imé az orthodoxia teremtő ereje! Imé a hit mű-képes hatalma! Az öt világrész minden pontja érzi az angol élő egyház hatását. Németország tudományával világol, Angolhon hitéletével melegít. — Hiszem, hogy valamint a XVI. században Wittenberg hatása megszülte a reformációt hazánkban: úgy ma az életerős és gyakorlati angol-skót egyházzal érintkezés által segítettünk oda, hogy megtartsuk a reformáció vivmányait, s egyházunk nemes életét. Minden élet alakban jelenik meg, a keresztyénség alakja az egyház, ez alakot fen kell tartani és nemesíteni; minden oly törekvés tehát, mely a vallást és keresztyénséget pusztá egyéni, alanyi valamivé szedi szét, s a „szenteknek egységét“ az egyéni egységre vonja le: fogalommal sem bír az egyház jelentőségéről s vég megsemmisítésére munkál. Egy egyén hazát nem alkot sem nem tart fen. A haza megmarad, ha az egyének elhunynak is. Így van az egyházzal is. Az egyén és egyház harmoniája mulhatlan megörzendő. — Az „Evangelical Christendom“ után.

(B. F.)

c) Különfélek.

Debreczeni kollégium. A reformátusok debreczeni főiskolájában a jelen tanévre: a hittanszakai tanulók összes száma: 110, ebből ujonnan jöttek 35-en; a jog-s államtudományi karnál a tanulók összes száma

113, ebből ujonnan jöttek 45-en; e szerint a felsőbb tanulók összes száma a mai napig: **223**.

Debreczen 1875. szept. 27.

Tóth Sámuel,
akad. igazg. tanár.

Betlendi Endre az akadémiai tanárkar s tanuló-ság jelenlétében szept. 22-én igtattatott be ünnepélyesen a főtanodai séniori (kornagy) hivatalba. Székfoglaló értekezése volt „Jézus bemeztetése“ a synoptikus evangéliomok alapján, exegetikai komoly tanulmány eredménye. Ő a debreczeni kollégiumban az új modorban rendszeresített séniori hivatalban az első.

Az „**Uj Magyar Sion**“ esztergami havi folyóirat augusztusi száma Lateau Lujza, Manzoni Sándor stb. cikkekkel megjelent. Az irodalom és művészet rovatban Strauss és Hartman hitetlen modernnek ellen irt bírálat kiválóbb értékű.

Debreczeni reáliskola. A városi reáliskola „Értesítője“ 187¹/₅-dik tanévről 8 r. 32 lapon megjelent, közlé Gelenczei Pál igazgató. Van 9 tanár, négy osztály, heti órák összege 117, tanulók száma 113, ebből hely. hitv. 46; helybeli 53, vidéki 60 (ez mutatja, hogy nem csak Debreczen városának kellene ez iskola fentartási költségeit fedezni). Félévi tandíj 6 frt.

Nagy-Kőrös. A hely. hitv. főgymnasiumról szóló „tudósítás“ a lefolyt tanévről megjelent, szerkesztette Adám Gerzson igazgató. Tanárok száma 11, melléktanároké 2, tanulók összes száma a 8 osztályban 244, ebből hely. hitv. 157.

Olvaszuk Oosterzee. Révész Figyelmezőjének május—júniusi füzetében közöltetett Oosterzee magasztos felolvasása Krisztusról, Lapunk (25. szám. 221 oldal) kiemelte annak gazdag és tápláló tartalmát. Egy tekintélyes tanférfiútól veszszük a tudósítást, „végetlenül nagy hatást tett rám a Figyelmezőben Oosterzee kitűnő felolvasása stb.“ — A montaubani „Revue théologique“ júliusi számában szinte közölve van az francia fordításban. Ily irányu műveket szomjaz a vallás iránt még fogékony lélek korunkban. Ily szerzőkre áldást sohajt a szív, míg a hitromboló művekben az egyház ellenségeinek telik csak kedve. — Angol fordításban nemrég jelentek meg Oosterzee ezen művei: „A Krisztus képe a szentírás szerint;“ „Keresztyén hittan;“ — „az új szövetség thelogiája,“ — és legujabban „A váltság éve azaz élet-szavak minden napra“ — Bár mindezen művek önállólal kiadva magyarul is megjelennének!

Gorotz József gondnok 6¹/₂ mázsás harangot ajándékozott az ó-kécskei ref. egyháznak. Ugyanitt a hívek buzgóságából a templom kicsinosított, a torony ujonnan bálo goztatott.

Francia valdens gyülekezet, egyenes vonalban az ós valdensektől leszármazott két kis egyház van jelenleg a magas alpések közt az u. n. val de Fressiniéresben. E két gyülekezet tagjai a nyomor és munkahiány miatt végenyészettel fenyegettetvén, megmentésükre felhívás bocsátatott ki.

Anglia egyik színházában a színészek neveltséget akarván gerjeszteni Moody és Sankey evangelistákat kezdtek utánozni. Fagyos némaság fogadta ez idétlen gúnyt, s az egész hallgatóság később Sankey egyik ismert himnusát énekelte el odaadással. — A vallásos érzetet sérteni nem illik.

Baptisták száma Poroszhonban 12,000, még 1861-ben csak 5452 volt.

Debreczen 1875. Nyomatott a város könyvnyomdájában O.

E számhoz fél iv melléklet van csatolva.

T Á R C Z A.

E g y h á z i l a n t.

A világ világossága.*)

János. ev. 12. r. 46. v.

Előtted a föld drága kincse, fénye,
Gazdag világa csaknem elvakít,
Hűn gondozod, hogy pusztulás ne érje,
S betöltse szived minden vágyait; —
De hasztalan, a lélek józan üdvét,
S szived nyugalmát bennök nem leled,
Magában hordja fénye már letűntét,
S d i c s ő s é g e n e m s z á l l a l á v e l e d.

Nagygyá, dicsővé tesz az ész világa,
— Egy sugara az Istenképek ez —
Fényt vetsz vele az égnek csillagára,
S a mély homályra, mely aknát fedez;
De e dicsőség: vaknak vak vezére,
Ha önmagának bálványképe lett,
Nem vethet fényt a titkok éjéle,
Hogy látva járjon lét s halál felett.

Ember! kit urrá tett e földön Isten,
Órizd, becsüld meg e fönségedet,
Légy józan ur a hitvány földi kincsen,
Tul ne ragyogja istenképedet . . .
Legyen bár gazdag s bájos az éden,
Virányi közt — vigyázz! — kigyót nevel,
S nem lesz erő, nem! biztosan mi védjen,
Ha felsőbb célra nem tör a kebel.

S ne véld midőn az ész magasra szárnyal,
Hogy mindent tisztán felfedezve lát, —
Napnál szegényebb számtalan sugárral,
— Bár milliónyi — a csillagvilág,
S körülted egykor ez is elsötétül!
Sugáritól ne várj örök vigaszt!
Keresve „több fényt — több fényt“ üdvösségül —
H i g y j J é z u s b a n! — és feltalálod azt.

S z. J.

Hit s megnyugvás Istenben.

D a l l a m: „Az Ur énekeim őriző pásztorom“ stb,
(Ének köz istentisztelet alkalmával.)

Sok vágy, óhaj keletkezik szivemben,
Járok, kelek, vagy ágyamba lefekszem.
S ez a legfőbb, mit lelkemben kívánok,
Miért minden földi kincstől megválok:
Hogy Tenéked égi atyám Istenem!
Jótetszésed s kegyelmed megnyerhessem.

*) E czimet adtuk a szerző remélt belenyugvásával e bölcselmi magaslaton szárnyaló s örök igazságot tárgyaló művészi darabnak.
S z e r k.

Mert Te engem nemcsak megteremtettél,
S emberi nagy méltóságra emeltél:
De naponként táplálsz, mint gyermekedet,
Kenyérrel a testet, — h i t t e l lelkemet;
Gyógyítsz édes reménynek balzsamával,
Kibékitesz étellel és halállal.

Határtalan szerelmű Gondviselőm!
Jót vagy roszt érek, tudom Tőled jön;
Azért ha áld jobbod, ha ver balkezed,
Hála könyvel magasztalom szent neved;
Nincs hatalom, mely Tőled elszakaszson,
Földi nagyság, sem csábító kincs, haszon.

Fohászodom óh én édes Istenem!
Tegyed nagygyá kedves hazám s nemzetem;
A családi és társadalmi élet
Mutassák, hogy itt sziv s lélek egygyé lett;
Istenfélés, tiszta erkölcs s erényünk
Hirdessék, hogy Jézus a mi vezérünk.*)

S z é l e s E n d r e.

A templomban.

A hívők ajkán zeng az ének,
Zokogva bűg az orgona
Öreget, ifjut a buzgóság
Az áhitat ide vona.
Ide, hol lelkük titkos, s égi
Ihlet, s néma vágy szállja meg . . .
S hol az Isten dicsőségéről
Beszélnek az oltár-kövek.

Az áldozat füstje magával
Ragad, emel az ég felé,
S vigaszt talál az, — kinek ajkát
Panasz, — s „szemét köny terhelé.“
Az ének szűnik . . . zeng az i g e
Tanít, oktat a tisztos ősz;
Hirdeti: Isten nagy hatalma
„M u l t a t l e g y ő z, j ö v ő t e l ő z“ . . .

A buzgó nép figyelmez, hallgat . . .
Derü mosolyg az arcokon . . .
— Az ima, ének, s a buzgóság
Egymással ah! olyan rokon! . . . —
A hit világa lángra gyulad,
A buzgó keblek mélyiben . . .
Bóldog, ki „l á t c s a k t ü k ö r á l t a l“
Mégis remél, . . . mégis h i s z e n!

— Óh! mely boldog, ki vész, borúban,
Megnyugoszik sorsa felett;
S imádja Istent bár felette
Az ég borus, . . . „felleg fedett“ . . .
S a földi hiu bálványoknak
Nem áldozik oltárinál,

*) Puritán ér lükte s Istenbeni rendületlen bizalom hatalma teszi erőssé s kedvessé e sikerült éneket.
S z e r k.

Bár itt minden mosolygva csábit,
Igéztve int; . . . s üdvvel kínál!

— Oly szép ha az imázó nőnek
Szemében hála köny ragyog;
Szeretik azt, s feltörlik onnan
E könyeket az angyalok.
Oly szép ha a nő kis gyermekét
Imára inti reggelen . . .
Óh! mert a zord vallás talanság
Mindig szennyfolt az emberen.

Emigy oktat a tisztos ősz pap,
Szava, arca olyan szelid . . .
Beszéde győző, s bibliái
S vigasztal, buzdít, majd tanít! . . .
Az ige ajkán sulyt is olykor,
S ajka miként a menny dörög . . .
De végre is imába olvad
Dicsérvén azt, ki szent, s örök!*)
K ó s a E d e.

Vasárnapi templomi ének.**)

Dallam: A Sionnak hegyén Ur Isten.

Világok dicső teremője
Mi urunk, Istenünk,
Buzgó imánkban, énekünkben,
Hozzád emelkedünk;
Óh hallgass meg minket mi Atyánk,
Ki vagy a mennyekben,
Uram te voltál, vagy és leszel
Isten mindenekben.

Áldott legyen ránk ez óra,
Melyben szent beszéded
Hirdetteted szent templomodban
E gyülekezetnek.
Az ur Jézus áldó kegyelme
Szálljon e szent helyre,
Szolgáljon lelkünk öröme
Istennek igéje.

Jövel szállj hozzánk égi galamb,
Szentlélek ur Isten!
Gyujts világosságot lelkünkben,
Buzdits fel szívünkben:
Hogy az igaz Isten-tisztelet,
Keresztyéni jóság,
Virágozzék a mi éltünkön
Buzgó vallásosság.

Óh dicsőséges szent Háromság,
Egy örök ur Isten,

*) Szelid hatalommal lövelli e szép darab az áhitatot az olvasó
lelkébe. Szerk.

***) A debreczeni anyaszentegyház egyik buzgó világi tag-
jának, — s annál szebb! — ódon zamatu kenetes éneke ez, alakja
nem új modoru és műtani, de tartalma szent.

Szerk.

Tarts meg minket szent vallásunkban
És igaz hitünkben:
Az ur Jézus legyen vezérünk
Teljes életünkbe
A siron tul szálljon fel hozzá
Lelkünk az egekbe.

S á n t h a I s t v á n,
presbyter.

Konfirmációi ének,

melyet a hiterősítés ünnepélyes alkalmával, a vizsgát letett és konfir-
mált növendékek Urasztalához járulásukkor énekelnek. (Az erdélyi
énekes könyv XLII-ik dicséretének dallamára.)

Szent s magasztos cél,
Mely egybegyűjte itt;
Áldott Istenség
Néked óh Felség
Hódol, s szűnkben él
A keresztyéni hit.

Örvend a lélek
Buzgalmában hevül,
Hogy igazságban,
Világosságban,
Az örök élet
Hitfénye ránk derül.

Fogadd kedvesen.
Ajukunk zöngelmeit
Atyánk! igédért,
Fiad üdvéért,
Áld meg kegyesen,
Egyházunk hiveit.

Ne szakaszson el,
Semmi tőlünk téged,
Szent szövetségünk,
Bevallott hitünk,
Hadd ragyogjon fel
Mint nagy dicsőség

S midőn majd itten,
Az urasztal előtt,
A küljegyekben,
És pecsétekben,
Részünk lesz, erőt
S irgalmat nyujts Isten! *)

S z a r k a J ó z s e f,
a m.-szigeti ref. egyház lelkésze.

A keresztyén panaszsa. *)

(Templomi ének).

Örök Isten! teljes jóságoddal a föld!
Méltó hálát adnunk
Nem elég ajakunk.

*) Kellemes lejtésű darab!

Szerk.

***) Folyása könnyű, alakja antik, tartalma igazi vallásos!

Szerk.

Számlálhatlan az, mit ránk kegyelmed önt!
Fogadd kegyesen el, menybéli szent Atyám!
Ha buzgó keblünkben
És szent érzelminkben
Hordozzuk, mit szájjal zengeni tartoznánk!

Hozzád emelkedünk akkor is e földről,
Ha fájó szívünkre
Aggódó lelkünkre
Búbánat, mély panasz, teherként nehezül!
Hozzád emelkedünk! Nem azért azonban,
Hogy végzésed ellen,
Bölcséséged ellen,
Kikelni láttassunk mély fájdalomainkban!

Távol légyen tőlünk! Őrizz meg jó Isten!
Hogy ellened kelve,
Szined nem tisztelve,
Fektünkön, keltünkön nehéz átok legyen! —
Felszálló hő imánk, szívünk szent szózata,
Határtalan hitet,
A te benned vetett
Erős bizodalmat, csak azt hangoztassa!

Sietünk is mindig, most is azért jövénk,
E napnak reggelén,
Szent házad küszöbén,
Dicsőítésedért, hogy éneket zengnénk!
Oh! töltsd be lelkünket a hit áldásával.
Hogy kik benned biznak,
Szégyent nem vallanak,
Hanem jutalmazod örök koronával!

M e l e g h G y u l a,
lelkész.

Én rajtam könyörült az Isten : . .

1. Tim. 1, 13.

Én rajtam könyörült az Isten,
Könyörült érdemetlenül;

Elöttem ez elképzelhetien,
S nem is kéré gögös szívem.
Most értem már s örvendezek
S kegyelemről zengedezek.

Az ur haragját érdemeltem
S az ur nekem kegyelmet ad,
Reám tekint kiengesztelten
S eltörli gonoszságomat
Miért? hisz' ellene valék!
Értem Jézus a martalék.

Ezt vallom, Istenem, előtted,
És vallom mindenek előtt;
Az csak nagy irgalmadtól jöhet,
Hogy idvezitesz vétkezőt!
Kiárad így egész szívem!
Irgalmazál s óh mily híven!

Ettől magam meg nem fosztatom,
Ezt dicsőítem egyedül;
Ez az én erős hitalapom,
Imám ezt tartja kezesül,
Ezért lemondok, szenvedek
S halálomban reményelek.

Kegyelemben dúsgazdag Isten,
Irgalmad tőlem el ne vedd,
S a Jézusért végperceimben
Adj nálad örök életet;
Ott boldogan örvendezek
S kegyelemről zengedezek.

Hiller után Felföldy.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

 Legujabb!

Épen most jelent meg kiadásomban:

Halotti egyházi beszédek.

I r t a : Dr. Heiszler József, dombrádi ref. lelkész.

Ára a 16 ivnyi legdiszesb kiállítású kötetnek 1 frt 60 kr.

Budapest, 1875 szeptember 15.

Petrik Géza könyvkereskedése.

P á l y á z a t.

A hódmező-vásárhelyi ref. főgymnasiunban üresedésbe jött tanári állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Ezen állomáshoz a gymnázium négy alsó osztályában a mennyiség és természettan s természetrajz tanításának kötelezettsége van kötve.

Tanórák száma hetenként — egyelőre — 20—22, évi javadalom 800 azaz nyolczszáz osztrák ért. forint átalány.

A megválasztandó állomását folyó évi október 15-ig elfoglalni köteles.

Felhivatnak azért mindazok, kik ez állomást elnyerni óhajtják, hogy erkölcsi magokviseletét s képességeiket igazoló bizonyítványaikkal felszerelendő kérvényeiket n. t. Miklovicz Bálint egyházi elnök lelkipásztorhoz intézve folyó évi október 6-káig bezárólag küldjék be.

A fenebb közzétett pályázati hirdetménynyel kapcsolatban egyszersmind felhivatnak azon vidéken lakó alapítók, kik a nevezett gymnázium tanári alaptökéjéhez 50 frttal vagy ennél nagyobb összeggel járultak, hogy a folyó évi október 8-kán megejtendő tanárválasztás alkalmával ajánlási jogaik gyakorlása iránt gondoskodjanak.

Kelt Hódmező-Vásárhelyen 1875. szept. 19.

2—2

A ref. egyháztanács.

P á l y á z a t tanítói állomásokra.

A hódmező-vásárhelyi ref. egyház pályázatot hirdet:

a) Az újból felállítandó V-dik VI-dik osztályu népiskola rendszeresített tanítói állomására.

Évi fizetés 400 osztrák értékű forint.

10 köből búza, — 10 köből árpa.

100 osztrák értékű forint lakbér átalány.

Megjegyeztetik: hogy a lakbér átalánynak természetbeni lakással esetleg feleserélése iránti, s általában e tekintetbeni szabad intézkedhetőségét az egyház fentartja magának.

b) Egy segédtanító állomásra a III-dik IV-dik népiskolai fiu osztályok számára.

Évi fizetés 400 osztrák ért. forint átalány.

Megválasztandó tanítók kötelesek állomásaikat jövő 1876-dik évi márczius hó 1-én elfoglalni.

Felhivatnak mindazok, kik ezen állomásokat elnyerni óhajtják, hogy erkölcsi magokviseletét, képességeiket, — ugyszinte a testi épséget és egészséget kitüntető hiteles okmányokkal felszerelt folyamodványaikat folyó 1875-ik évi november 1-ig n. t. Miklovicz Bálint egyházi elnök lelkészhez intézve küldjék be.

Kelt Hódmező-Vásárhelyen 1875. szept. 24.

1—3

A ref. egyház egyháztanács.